

**Dejana Velikić,
Bojana Filipović,
Jovana Bačić i
Bojana Bogosanović**

Filozofski fakultet,
Novi Sad

Relacije socioemocionalne posvećenosti majki sa prilagođenošću deteta na vrtić

Adaptiranost deteta na vrtić je uslovljena velikim brojem faktora, pri čemu se kao značajan izdvaja kvalitet brige od strane roditelja i relacije roditelj-dete. U ovom radu kvalitet brige i relacije u dijadi majka-dete definisan je preko četiri faktora: Zadovoljstvo u roditeljskoj ulozi; Senzitivnost, responsivnost i znanje; Prihvatanje deteta i uloge roditelja i Separaciona anksioznost, koja zajedno čine konstrukt definisan kao socioemocionalna posvećenost majke.

Osnovna pretpostavka istraživanja je da se na osnovu socioemocionalne posvećenosti majke može predvideti prilagođenost deteta na vrtić, odnosno, da se na osnovu kvaliteta posvećenosti može predvideti kojoj deci će biti potrebna pomoć i veća podrška pri adaptaciji.

Adaptiranost 316 dece jaslenog uzrasta je merena na osnovu procena vaspitača ček listom koja obuhvata očekivana postignuća nakon perioda prve adaptacije. Dobijeni rezultati su potvrdili početnu pretpostavku- postoje značajne razlike u adaptiranosti dece s obzirom na posvećenost majke. Na adaptiranost deteta značajne efekte ostvaruju majčina senzitivnost i prihvatanje roditeljske uloge.

Ključne reči: socioemocionalna posvećenost, adaptiranost, polazak u vrtić

Adaptacija na vrtić je jedna od prvih razvojnih kriza sa kojima se dete susreće tokom ranog detinjstva. Pored mnogobrojnih činilaca koji omogućavaju dobru adaptaciju na vrtić, kao što su temperament deteta, osobine ličnosti deteta, vaspitni stilovi roditelja, po značaju koji za prevazilaženje ove razvojne krize ima, izdvaja se kvalitet

Primljeno: 28.11.2010.

Prihvaćeno za štampu: 14.12.2010.

odnosa između majke i deteta. Odnos između deteta i značajnih odraslih (majke), u kontekstu polaska u vrtić, utiče na veliki broj faktora, između ostalog i na kvalitet veze između deteta i vaspitača, koji takođe doprinosi detetovoj adaptaciji, ali i na kapacitete za ostvarivanje ranih vršnjačkih odnosa, te adaptaciju na samostalan boravak (razrešavanje separacione anksioznosti (Schwarz i Winn, 1971; Lee, 2006; Xu, 2006; Page i Bretherton, 2001; Cugmas, 2007; Newland, Coyl, Freeman, 2008). Odnos majke i deteta povezan je, takođe, i sa emocionalnim, intelektualnim razvojem, razvojem jezika, sa veštinama koje dete koristi u interakciji sa vršnjacima (Pianta, Nimetz, Banett, 1997).

Ideja o značaju dostupnosti i responsivnosti roditelja kao aspekta odnosa roditelj-dete, za prilagodljivost deteta potiče iz teorije afektivne vezanosti. Po ovoj teoriji, ponašanja roditelja koja reflektuju fizičku i psihičku prisutnost roditelja uz zadovoljavajući nivo senzitivnog reagovanja, doprinose razvoju i internalizaciji sigurnosti u dijadi sa detetom. Dete koje je sigurno vezano, posmatra majku kao toplu i responsivnu, a sebe kao vrednog ljubavi i pažnje. Shodno tome, ova deca sigurno i aktivno istražuju svoju okolinu. U situacijama stresa, utehu traže od roditelja, nakon čega se brzo vraćaju svojoj aktivnosti. Sa druge strane, nesigurno vezana deca vide sebe kao manje vredne, a majčine reakcije kao nepredvidljive, pa se ne mogu osloniti na zaštitu staratelja. Ovo dete zbog nesigurnosti u roditelja, nastoji da održi stalnu bliskost, u suprotnom, javlja se separaciona anksioznost kao odgovor na odvajanje od figure afektivne vezanosti, jer se okolina smatra potencijalno opasnom.

Kao činilac koji određuje kvalitet afektivne vezanosti dugo se isticala isključivo senzitivnost majke. Međutim pregledne studije pokazuju da senzitivnost objašnjava samo 23% direktne povezanosti mentalizacije odnosa kod majke i kvaliteta afektivne vezanosti deteta (Stevenson-Hindle i Shouldice, 1995; Van Ijzendoorn, 1995; Belsky, 1999; Pederson i sar., 2005). Danas se u istraživanjima prate i želje, potrebe, misli, afektivni obrasci roditelja (majke) kao činioci koji doprinose sigurnosti afektivne vezanosti deteta, pa samim tim i separacionoj anksioznosti, odnosno kapacitetima za prilagođavanje. Ova istraživanja su pokazala da je kvalitet afektivne vezanosti deteta povezan sa razvojnim iskustvom staratelja, u ovom slučaju majke, i sa njenim stavovima i očekivanjima na osnovu iskustva u primarnim porodicama i drugim značajnim vezama integrisanim u mentalizaciju afektivne vezanosti (Bradley, Whiteside-Mansell, Birsby, Caldwell, 1997; Pederson, Gleason, Moran, Bento, 1998; Mayseless, 2006). Odgovor na pitanje kako se prenosi, i na koji način roditeljska mentalizacija vezanosti oblikuje obrasce vezanosti deteta, dat je modelom posrednika. Prema ovom modelu, senzitivnost i responsivnost roditelja predstavljaju posrednike između stanja uma roditelja i vezanosti deteta (Ward i Carlson, 1995; Volling,

Notaro, Larsen, 1998; Van Ijzendoorn, 1995). Mišljenje o senzitivnosti kao medijatoru je dovedeno u pitanje nakon rezultata meta-analize u kojoj je pokazano da je korelacija između klasifikacije roditelja na osnovu AAI intervjua i tipa afektivne vezanosti deteta veća od korelacije senzitivnosti majke sa tipom afektivne vezanosti deteta (Pederson i sar., 2005). Model moderatora, sa druge strane, nudi perspektivu prema kojoj i mentalne reprezentacije i senzitivnost direktno utiču na sigurnost vezanosti deteta, pri čemu senzitivnost moderira uticaj mentalnih reprezentacija roditelja. Dakle sama senzitivnost roditelja deluje direktno na kvalitet vezanosti deteta kroz odnos između majke i deteta, ali i indirektno na način da majka na osnovu uverenja koja ima o brizi o detetu, organizuje fizičku okolinu u kojoj dete odrasta npr. da li spava samo u kolevci, u sobi sa siblizima, sa roditeljima, različitost stimulusa sa kojima dolazi u kontakt itd.) (Pederson i sar., 2005).

Širenje činilaca afektivne sigurnosti deteta sa senzitivnosti na kompleksno definisanu operacionalizaciju kontrolnog sistema brige, doprinelo je razvoju brojnih novih konstrukata. Jedan od njih je posvećenost roditelja, koju su kao termin definisali Greenberg i Goldberg (1989, prema Corwyn i Bradley, 2002) kao stepen posvećenosti osobe sopstvenoj roditeljskoj ulozi i obezbeđivanju optimalnog razvoja deteta. Mnoga istraživanja su sprovedena u cilju boljeg razumevanja ovog konstrukta. Kao manifestacije socioemocionalne posvećenosti najčešće se navode zadovoljstvo roditelja u odnosu sa detetom, želja za provođenjem vremena sa njim, izražavanje osećanja prema detetu, osetljivost i responsivnost na potrebe deteta, briga za dobrobit deteta, prihvatanje deteta i roditeljske uloge (Bradley, 1998; Whideside- Mansell, Bradley, Rakow, 2001). Ove manifestacije međusobno koreliraju, međutim ne u meri da čine jednodimenzionalan konstrukt, već one uzete u celini predstavljaju konstrukt višeg reda (Bradley i sar, 1997; Bradley, 1998).

Roditelji sa većim stepenom socioemocionalne posvećenosti se više investiraju u sam odnos sa detetom, pružaju mu više podrške i stimulacije (Bradley i sar, 1997), i ovakav odnos roditelja se pokazao stabilan tokom ranog detinjstva (Corwyn i Bradley, 2002). Pretpostavka jeste da će deca posvećenih roditelja biti otvorenija za istraživanja, sigurnija i adaptabilnija. Uzimajući sve navedeno u obzir, ovo istraživanje nastoji da opiše potencijalne efekte koje socioemocionalna posvećenost majke može da ima na adaptaciju deteta na vrtić.

Metod

Uzorak

Uzorak dece se sastojao od 316 ispitanika, od toga su 54.9% činili dečaci i 44.8% devojčice. Skoro dve trećine uzorka su činila deca koja su prvorodena (58%), gotovo duplo manje je bilo drugorođene dece (32.5%), treće rođenih i kasnije rođenih je bilo 7,3% i samo jedno dete iz hraniteljske porodice (0.4%). Ispitanici su većinom deca zaposlenih roditelja (90.5% očevi i 85.2% majke), koji su u braku (93.1%). Do sada su decu najčešće čuvale majke i očevi (55.5%), zatim baba i deda (23%), dok samo mali procenat dece čuva neka druga, zaposlena osoba..

S obzirom da je za ovo istraživanje relevantan i uzorak majki, biće malo detaljnije opisan. Kao što je gore navedeno, u 85.2% slučajeva majke su u radnom odnosu. Od celokupnog uzorka majki, 65.9% ima srednji stepen stručne spremlje, svega 4.4% majki ima završenu osnovnu školu, dok više i visoko obrazovanje ima 26.5% majki .

Varijable i instrumenti

Socioemocionalna posvećenost majke detetu- merena je i operacionalizovana Upitnikom o socioemocionalnoj posvećenosti roditelja detetu (PIC- Parental Investment in Children, Bredly i sar, 1997). Upitnik je nastao upravo iz potrebe da se napravi adekvatan merni instrument koji bi merio karakteristike sistema brige majke koje doprinose sigurnoj afektivnoj vezanosti deteta, te time i njegovim kapacitetima za adaptaciju i optimalan socioemocionalni razvoj. Pored svakog ajtema nalazi se četvorostepena Likertova skala za odgovore.

Konstrukt koji se meri, ovom skalom je operacionalizovan preko četiri dimenzije:

- senzitivnost i responsivnost- koja podrazumeva spretnost u razumevanju detetovih potreba i adekvatnom reagovanju na njih, uverenja i znanja o razvojnim potrebama i kapacitetima deteta;
- separaciona anksioznost- koja podrazumeva brigu i uznemirenost zbog potencijalnog ili u situacijama realnog odvajanja od deteta;
- prihvatanje deteta i uloge roditelja- koja podrazumeva spremnost da se definiše uloga roditelja i integriše sa ostalim ulogama, kao i procenu zahtevnosti koju ova uloga ima;
- zadovoljstvo- koja podrazumeva uživanje u roditeljstvu, interakciji sa dete-

tom i brizi o detetu.

U originalnoj verziji upitnik sadrži 24 ajtema, a u istraživanju je korišćena verzija modifikovana u kasnijim istraživanjima (Whiteside- Mansell i sar, 2001). U upitniku su predstavljena 22 uverenja za koje majke a četvorostepenoj skali likertovog tipa procenjuju u kojoj meri su karakteristična za njih. Ovako konstruisan upitnik je na našoj populaciji proveravan više puta (Mihaljičić, 2008; Mihić, 2009) i pokazao je zadovoljavajuće metrijske karakteristike i faktorsku strukturu koja odgovara originalnoj. Pouzdanost instrumenta na uzorku ovog istraživanja je prihvatljiva i iznosi .65 za skalu u celini.

Nivo adaptacije deteta pri polasku u vrtić meren je i operacionalizovan. *Ček listom ponašanja koja ukazuju na adaptiranost na vrtić*. Instrument je konstruisan za potrebe ovog istraživanja u saradnji sa vaspitačima predškolskih ustanova sa teritorije Srema. Sastoji se iz 35 ajtema sa četvorostepenom Likertovom skalom uz jedan dodatni ajtem koji se odnosi na procenu ukupne adaptiranosti deteta na vrtić sa ocenom od jedan do pet. Stavke opisuju očekivana ponašanja deteta koja ukazuju na njegovo prilagođavanje na organizaciju vremena i aktivnosti u vrtiću, dinamiku i oblike rada, kao i uklapanje u vršnjački kolektiv.

Prilagodjenost deteta procenjuju vaspitačice na osnovu ponašanja deteta nakon završenog perioda adaptacije.

Faktorska analiza instrumenta PSADV pokazuje da faktorski skor prve glavne komponente iznosi 13.412, ili 38.19 % varijanse, što je oko četiri puta više od sledećeg izolovanog faktora te je opravdano tvrditi da instrument ima jedinstveni predmet merenja opšte prilagođenosti deteta na vrtić. U analizama je, s obzirom da je ovo prva primena ove skale, korišten faktorski skor na prvoj glavnoj komponenti.

Instrument se smatra visoko pouzdanim $\alpha=.915$.

Rezultati

Adaptiranost dece. Analiza rezultata na *Ček listi ponašanja koja ukazuju na adaptiranost na vrtić* pokazuje da je distribucija postignuća pomerena u desno. Vaspitačice su imale priliku da daju opštu ocenu deteta na vrtić na skali od 1 do 5, gde rezultati pokazuju da je većina dece dobila pozitivnu ocenu- aritmetička sredina na ovom ajtemu iznosi $M=3.84$ ($Sd=.975$). Korelacija između skora na ovom ajtemu, i ukupnom skorom na upitniku iznosi $r=.67$ ($p<.05$). Iako dečaci postižu nešto više rezultate u odnosu na devojčice, razlika među njima nije statistički značajna. Takođe, nema statistički značajne razlike ni u proceni

adaptiranosti dece s obzirom na iskustvo prethodnog odvajanja od roditelja, te boravak sa babom i dedom, odnosno plaćenom osobom, pre polaska u vrtić.

Socioemocionalna posvećenost majki detetu. Deskriptivni pokazatelji ukazuju na to da majke izveštavaju o visokoj posvećenosti na svim dimenzijama, te da je raspodela skorova pomerna ka višim vrednostima za sve dimenzije. Ne postoje značajne razlike između grupe zaposlenih i ne zaposlenih majki, a značajnim se nisu pokazale ni razlike u posvećenosti majki i odnosu na pol deteta, kao ni u odnosu na nivo obrazovanja majki, iako visoko obrazovane majke imaju najviše skorove na svim merenim dimenzijama.

Relacije socioemocionalne posvećenosti majki detetu i adaptacije deteta na vrtić. Povezanost između dimenzija socioemocionalne posvećenosti majke i prilagođenosti deteta na vrtić kreće se od gotovo nespustojećih sa separacionom anksioznošću ($r = .02, p > .05$) i zadovoljstvom u roditeljskoj ulozi ($r = .07, p > .05$) do srednjeg intenziteta sa prihvatanjem deteta i roditeljske uloge ($r = .21, p < .01$) i senzitivnošću i responsovnnošću ($r = .22, p < .01$).

Da bi se proverio doprinos svakog od četiri faktora socioemocionalne posvećenosti (Zadovoljstvo; Senzitivnost, responzivnost i znanje; Prihvatanje deteta i uloge roditelja i Separaciona anksioznost) na prilagođenost deteta, u model regresione analize, unešeni su kao prediktori faktorski skorovi na dimenzijama. Ovaj model se pokazao statistički značajnim, ali opisuje prilično nizak procenat varijanse adaptacije na vrtić. Samostalni doprinosi dimenzija Prihvatanje deteta i roditeljske uloge, kao i senzitivnosti su značajni (prikazani u tabeli 1.).

Tabela 1. Predikcija adaptacije na vrtić na osnovu dimenzija socioemocionalne posvećenosti roditelja

R= .269, R ² =.072, F= 3.128, p<.01	Beta	p
senzitivnost i responzivnost	.15	<.05
separaciona anksioznost	-.04	n.z
prihvatanje deteta i uloge roditelja	.20	<.01
zadovoljstvo	.07	n.z

Smer parcijalnih korelacija ukazuje na pravilnost da se bolje adaptiranim percipira dete čija majka ima izraženije kapacitete koji se vezuju za senzitivnosti i responzivnost u interakciji sa detetom, te koja ima veći nivo prihvatanja roditeljske uloge i ima kapacitete za nošenje sa zahtevnošću ove uloge.

Diskusija

Društvo iz dana u dan postaje svesnije uticaja ranog socioemocionalnog razvoja na kompletan život pojedinca. Svakodnevno raste broj istraživanja koja se bave upravo ovom oblasti razvojne psihologije. Mnogi faktori utiču na pravilan socioemocionalni razvoj deteta koji mu pomažu da se na adekvatan način izbori sa razvojnim zadacima koji se pred njega postavljaju. Jedan od takvih zadataka jeste polazak u vrtić i istraživanja prepoznaju značajne uticaje ranih iskustava sa primarnim starateljima za kapacitete deteta za adaptaciju na ovu razvojnu krizu (Lee, 2006; Page i Bretherton, 2001; Vermeer i Bakermans-Kranenburg, 2008, Cowan, Cowan, Mehta, 2009). U objašnjenju pravilnosti da se povoljniji uslovi u primarnim relacijama povezuju sa većom adaptabilnošću dece predškolskog uzrasta pri susretu sa potrebom da se prilagode na odnose sa vršnjacima i vaspitačem, teorija afektivne vezanosti je ponudila ideju o senzitivnosti kao dominantnoj karakteristitici roditeljstva koja pomaže razvoj sigurne afektivne vezanosti, a time i boljih kapaciteta za prilagođavanje. Senzitivnost kao karakteristika obuhvata spretnost roditelja (staratelja) u prepoznavanju i adekvatnoj interpretaciji detetovih signala koju prati adekvatna, razvojno podobna i uvremenjena reakcija. Ovu karakteristiku prepoznali su i njene efekte opisali još rani radovi u oblasti afektivne vezanosti, i rezultati su već tada arugumentovali njen značaj za prilagodljivost deteta (Pederson i sar, 1990). Metaanalize su međutim utvrdile da je prediktivna moć senzitivnosti za razumevanje kompletnog varijabiliteta adaptabilnosti deteta relativno mala (Stevenson-Hindle i Shouldice, 1995; Van Ijzendoorn, 1995; de Wolf i Van Ijzendoorn, 1997; Belsky, 1999; Pederson et al., 2005). Otuda se danas, u težnji da se razumeju načini na koje iskustva sa primarnim starateljem oblikuju kasnije socioemocionalne kapacitete dece razmatraju efekti različitih karakteristika roditelja- npr. Emocionalne dostupnosti (Bretherton, 2000; Ziv, Avezier, Gini, Sagi, Koren-Karie, 2000) a kao faktor nadređen senzitivnosti definišu se različiti elementi mentalizacija roditeljske uloge i brige (Mayselless, 2006).

Jedan od koncepata koji se nudi kao potencijalna operacionalizacija brige u interakciji roditelj-dete je i socioemocionalna posvećenost. Ova karakteristika se razlikuje od emocionalne posvećenosti, afektivne vezanosti samog roditelja u smislu razvojne istorije. Temelj socioemocionalne posvećenosti nalazi se u prihvatanju brige o detetu i predanosti interakciji sa njim. Tako ona obuhvata i ranije pomenute kapacitete za senzitivnost, ali i uživanje u interakciji sa detetom, potrebu za blizinom i strepnju od ostavljanja deteta sa drugim starateljem, kao i kapacitete da se prevaziđe zahtevnost uloge roditelja.

Rezultati istraživanja prikazanog ovim radom ukazuju da se na osnovu dimen-

zija ovog konstrukta može objasniti određeni deo varijanse adaptacije deteta pri polasku u vrtić. Iako je taj procenat nizak, on ipak argumentuje značaj socioemocionalne posvećenosti kao aspekta relacije majka-dete za kasniju adaptabilnost deteta. Ovaj konstrukt je u ranijim istraživanjima povezan sa drugim kapacitetima roditelja (poput adekvatnih reakcija pri socijalizaciji emocija, Mihaljičić, 2008). U narednim istraživanjima pažnja bi se mogla posvetiti medijatorskoj ili moderatorskoj ulozi ovog konstrukta u efektima nekih drugih elemenata rane relacije staratelj –dete (vaspiti stila, prihvatanje i odbacivanje i slično) na adaptabilnost dece ranog uzrasta. Na taj način ovaj konstrukt bi se mogao povezati sa bihevioralnim obrascima brige i drugim aspektima kvaliteta interakcije roditelj-dete. Ovakvim pristupom dobio bi se precizniji uvid u funkcionisanje i efekte kompleksnog sistema roditeljske brige.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na značajne doprinose koje, kao dimenzija socioemocionalne posvećenosti, na adaptabilnost deteta ima senzitivnost i responsivnost roditelja. Ovaj podatak je u skladu sa velikim brojem istraživanja koja su razvojne kapacitete deteta dovodila u vezu sa senzitivnošću (Smith i Pederson, 1988; Pederson i sar, 1990, Belsky, 1999). U kontekstu polaska u vrtić, senzitivnost u relaciji sa primarnim starateljem se u istraživanjima smatra značajnim elementom mreže figura afektivne vezanosti, koja čini da samo odvajanje od majke ne predstavlja i odvajanje od sigurne baze, jer je dete spretno da je nađe u drugim relacijama (Cugmas, 2004; 2007; Lee, 2006).

U istraživanju su prepoznati i značajni efekti koje na adaptabilnost deteta ima i prihvatanje roditeljske uloge kao aspekt socioemocionalne posvećenosti koji se tiče pre svega procene zahtevnosti roditeljstva. Rezultati ukazuju da će bolje biti adaptirana deca majki koja procenjuju roditeljsku ulogu kao manje zahtevnu te su razvile veštine prilagođavanja na funkcionisanje u toj ulozi. Još u prvim studijama vezanim za samu konstrukciju instrumenta *Socioemocionalna posvećenost majke detetu* ova subskala bila je značajno povezana sa procenjenom senzitivnošću roditelja. U isto vreme, ova dimenzija povezana je i sa niskim roditeljskim stresom, dobrim bračnim odnosima te procenom deteta kao manje zahtevnog (Bredley i sar, 1997). Slična pravilnost uočena je i u drugim istraživanjima (Cox, Owen, Henderson i Lewis, 1989), a pravilnost da se kvalitet funkcionisanja u roditeljskoj ulozi povezuje sa kvalitetom niza drugih kontekstualnih i ličnih varijabli u osnovi je svih razvijenih modela determinanti kvaliteta roditeljstva (Belsky, 1984; Abidin, 1992; Cummings, Goeke-Morey, Raymond, 2004; Belsky i Jaffe, 2005; Mihić, 2007). Ipak, vezano za dimenziju prihvatanja roditeljske uloge, može se reći da ona opisuje ono što je bila ideja samog konstrukta, aspekte mentalizacije o roditeljskoj ulozi, koji su vidljivi u koncepciji roditeljske uloge, ali, očekivano i u ponašanju u interakciji sa dete-

tom. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da su i ovi aspekti sistema roditeljske brige značajni korelati detetove adaptabilnosti u ranom detinjstvu. Ideju o tome da kognitivni aspekti roditeljske brige mogu da doprinesu optimalnim uslovima za razvoj iznose i druga istraživanja (Hawk i Holden, 2006; Meyseless, 2006; Nicholson, Howard, Borkowski, 2008).

Rezultati ukazuju i na to da socioemocionalna posvećenost majki ne varira s obzirom na pol deteta, kao ni na zaposlenost. Iako obrazovanije majke postižu više skorove, socioemocionalna posvećenost se pokazala u ovom istraživanju kako konstrukt oslobođen od upliva obrazovnog nivoa.

Ranija istraživanja otvorila su pitanje specifičnosti socioemocionalne posvećenosti očeva i majki (Corwin i Bredley, 1999; Bredley i Corwin, 2000; Whiteside-Mansel i sar, 2001), pa ostaje otvoreno pitanje potencijalnih efekata ovog kvaliteta relacije otac-dete na adaptabilnost deteta.

Takođe, adaptiranost deteta je u ovom istraživanju procenjivana nakon perioda adaptacije, unutar kog se očekuje da dete već stekne neke kapacitete za prihvatanje dnevnog ritma u vrtiću, relacija sa vršnjacima i vaspitačem. Kako su istraživanja ukazala na pravilnost da i sam boravak u predškolskoj ustanovi, kvalitet programa adaptacije i prve interakcije sa vaspitačima mogu imati efekta na relaciju majka-dete (Ladd i Price, 1987; Marty, Readick, Walters, 2005; Xu, 2006; Vermeer i Bakermans-Kranenburg, 2008), ali i na detetove kapacitete za dalje prilagođavanje, u daljim istraživanjima relacije između socioemocionalne posvećenosti i prilagođavanja deteta treba pratiti od prvog dana polaska u vrtić do postizanja pune adaptacije. Ovi rezultati dali bi ne samo potpuniji uvid u efekte socioemocionalne posvećenosti, nego i u potencijalne činioce koji utiču na jačanje socioemocionalne posvećenosti, a koji potiču iz vrtića kao konteksta.

Literatura

Abidin, R. (1992). Determinants of parenting behavior. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21 (4), 407-412.

Belsky J. (1984). The determinants of parenting: a process model. *Child Development*, 55, 83-96.

Belsky J. (1999). Interactional and Contextual Determinants of Attachment Security. in: Cassidy J., Shaver, P. (eds). *Handbook of attachment, theory, research and clinical applications*. New York, London, Guilford Press

Belsky J., Jaffe S. R. (2005). Multiple determinants of parenting. in: Cicchetti D., Cohen D. (eds). *Developmental Psychopathology*. New York: Wiley

Bradley R. (1998). In defence of Parental Investment. *Journal of Marriage and the Family*, 60 (3), 791-795

Bradley R., Whiteside-Mansell L., Birsby J., Caldwell B. (1997). Parents' socioemotional investment in children. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 77-90.

Bredley R.H., Corwin, R.F. (2000). Fathers' Socioemotional Investment in Their Children. *The Journal of Men's Studies*, 8 (3), 333-347.

Bretherton I.(2000). Emotional availability: an attachment perspective. *Attachment and Human Development*, 2, 233-241.

Corwyn, R.F., Bradley, R.H. (1999). Determinants of paternal and maternal investment in children. *Infant mental health journal*, 20 (3),238-256.

Corwyn, R.F., Bradley, R.H. (2002). Stability of maternal socioemotional investment in young children. *Parenting: science and practice*, 2, 27-46.

Cowan, A.P., Cowan, C.P., Mehta, N. (2009). Adult attachment,couple attachment, and children's adaptation to school:an intergrated attachment template and family risk model. *Attachment and Human Development*, 11, 29--465.

Cox, M. J., Owen, M. T., HendersonV, . K., & Lewis, J. M., (1989). Marriage,adult adjustment, and early parenting.*Child Development*, 60, 1015-1024.

Cugmas Z. (2004). Representations of the child's social behavior and attachment to the kindergarten teacher in their drawing, *Early Child Development and Care* 174(1), 13-30.

Cugmas Z. (2007). Child's attachment to his/her mother, father and kindergarten teacher, *Early Child Development and Care*, 177, 349-368.

Cummings M.E., Goehe-Morey M.C, Raymond J.(2004). Fathers in family context: effects of marital quality and marital conflict. In: M. Lamb (ed). *The role of the father in child development*. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.

DeWolf M., van Ijzendoorn M. (1997). Sensitivity and attachment: a meta-analysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development*, 68, 571-591.

Hawk, C., Holden, G. (2006). Meta-parenting: an initial investigation into a new parental social cognition construct. *Parenting: Science and Practice*, 6 (4), 21-42.

Ladd G., Price J. (1987). Predicting Children's Social and School Adjustment Following the Transition from Preschool to Kindergarten *Child Development*,,

58,

Lee Y.S (2006). A journey to close, secure and synchronous relationship: infant-caregiver relationship development in a childcare context. *Journal of early childhood research*, 4, 133-151.

Marty A., Readick C.A, Walters C. M. (2005): Supporting secure parent-child attachments: the role of the non-parental caregiver *Early Child Development and Care*, 175, 271-283.

Mayseless O. (2006). Studying parentin representations as a window to parents' internal working model of caregiving. In: Mayseless O (ed). *Parenting Representations: Theory, research and clinicka implications*. University Press, Cambridge.

Mihaljičić R.(2008).*Dimenzije temperamenta deteta i ponašanje majki u roditeljskoj ulozi*. Odbranjeni diplomski rad. Novi Sad, Filozofski fakultet.

Mihić I. (2007). *Roditeljstvo u porodicama sa adolescentom: faktori kvaliteta*. Beograd: Zadužbina Andrejević.

Mihić I. (2009). Socioemocionalna posvećenost roditelja detetu.u : M.Zotović, I.Mihić, J. Petrović (ur). *Psihološka procena porodice- mogućnosti i ograničenja*. Novi Sad: Filozofski fakultet, str.22-33.

Newland L.A., Coyl D.D., Freeman H. (2008). Predicting preschoolers attachment security from fathers involvement, internal working models, and use of social support. *Early Child Development and Care*, 178 (7-8), 785-801.

Nicholson, J., Howard, K., Borkowski, J.(2008). Mental models for parenting: correlates of metaparenting among fathers of young children. *Fathering*, 6(1), 39-61.

Page T, Bretherton I. (2001). Mother- and father-child attachment themes in the story completions of preschoolers from post divorce families: do they predict relationships with peers and teachers? *Attachment and Human Development*, 3, 1-9.

Pederson D., Gleason K., Moran G., Bento S. (1998). Maternal attachment representations, maternal sensitivity and the infant-mother attachment relationship. *Developmental Psychology*, 34 (5), 925-933.

Pederson D.R., Moran G-,Sitko C,Campbell K, Ghesquire K, Acton H. (1990). Maternal Sensitivity and the Security of Infant-Mother Attachment: A Q-Sort Study. *Child Development*, 61, 1974-19.

Pederson, D., Atkinson, L., Goldberg, S., Raval, V., Benoit ,D., Moran, G., Po-

ulton, L., Zwiars, M., Gleason, K., Leung E. (2005). On the relation between maternal state of mind and sensitivity in the prediction of infant attachment security, *Developmental Psychology*, 41, 42-53.

Pianta, R.C., Nimetz S.L., Bennett, E. (1997). Mother - child relationships, teacher-child relationships, and school outcomes in preschool and kindergarten. *Early childhood research quarterly*, 12, 263-280.

Schwartz J.K., Winn R. (1971). The effects of mothers presence and previsits on childrens emotional reaction to starting nursery school. *Child Development*, 42, 871-881.

Smith P. B., Pederson D. R. (1988). Maternal Sensitivity and Patters of Infant-Mother Attachment. *Child Development*, 59 (4), 1097-1101.

Stevenson-Hindle, J., Shouldice A. (1995). Maternal interactions and self-reports related to attachment classification at 4.5 years. *Child Development*, 66, 583-596.

van Ijzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: A meta-analysis on the predictive validity of the Adult Attachment Interview. *Psychological Bulletin*, 117, 387-403.

Vermeer H.J, Bakermans-Kranenburg M.J. (2008). Attachment to mother and nonmaternal care: bridging the gap. *Attachment and Human Development*, 10, 263-273.

Volling, B., Notaro, P., Larsen, J. (1998). Adult attachment styles: Relations with emotiona well-being, marriage and parenting. *Family Relations*, 47, 355-367.

Ward, M., Carlson, E. (1995). Associations among adult attachment representations, maternal sensitivity, and infant-mother attachment in a sample of adolescent mothers. *Child Development*, 66, 69-79.

Whiteside-Mansell L, Bradley R., Rakow E. (2001). Similarities and differences in parental investemet for mothers and fathers. *Journal of Family Issues*, 22 (1), 63-83.

Xu Y. (2006). Toddlers' emotional reactions to separation from their primary caregivers: successful home-school transition *Early Child Development and Care*, 176, 661-674.

Ziv Y., Aviezer O. Gini M, Sagi A., Koren-Karie N.(2000). Emotional availability in the mother-infant dyad as related to the quality of infant-mother attachment relationship. *Attachment and Human Development*, 2, 149-169

Dejana Velikić,
Bojana Filipović,
Jovana Bačić and
Bojana Bogosanović

Maternal Socioemotional Investment in Children and their Adjustment To Nursery

Childs adjustment to nursery is influenced by a number of factors, among which the most significant is the quality of caregiving, and parent-child relation. In this paper, the quality of care and mother-child relations was defined by four factors: satisfaction in parenting, sensitivity, responsiveness and knowledge, acceptance of the child and the role of parents and separation anxiety, which together define a construct of maternal socioemotional investment in children.

The total sample consisted of 316 infants, first time starting the nursery. Their adjustment was assessed by the their nursery teachers after a period of adaptation. Results indicate that maternal socioemotional investment, especially maternal sensitivity and parenting role acceptance, is significant factor influencing adjustment in infancy,

Key words: socioemotional investment, adjustment, nursery